

УДК: 796.035–057.87:796.011.3

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА СТАН ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Олена Кузнєцова¹, Григорій Грибан², Сергій Проказюк³, Ігор Лисанець³¹ЗО «Поліський державний університет», Пінськ, Республіка Білорусь, kuz_lena@ukr.net²Житомирський державний університет імені Івана Франка, Житомир, Україна³Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради, Рівне, Україна<https://doi.org/10.29038/2220-7481-2020-03-41-52>

Анотації

Вступ. Система фізичного виховання студентів, які мають хронічні захворювання, відхилення в стані здоров'я, вроджені аномалії та низький рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості, недостатньо виконує завдання відновлення працездатності та забезпечення нормальної життєдіяльності. Аналіз статистичних даних фізкультурно-оздоровчої роботи актуалізує проблему. Обґрунтовано необхідність комплексного, системного дослідження стану здоров'я студентської молоді Поліського регіону України. **Мета дослідження** – розкрити результати фізкультурно-оздоровчої діяльності молоді й здійснити моніторинг кількісного складу студентів із відхиленням у стані здоров'я в закладах вищої освіти Поліського регіону України. **Методи дослідження** – літературний та концептуально-порівняльний аналіз; аналіз результатів диспансеризації; педагогічне спостереження; статистичні методи. Об'єктом спостереження були студенти закладів вищої освіти в кількості 7349 осіб, із них 1510 – студенти спеціальної медичної групи. **Результати дослідження.** Статистичний аналіз звітів із фізичної культури й спорту по м. Рівне за 2018–2019 рр., моніторинг результатів фізкультурно-оздоровчої роботи в деяких закладах вищої освіти міста дали підставу констатувати, що за останні два роки кількість студентів, які відвідують заняття з фізичного виховання, скоротилося майже втричі. Щороку зменшується загальна кількість осіб, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчих заходах. Переведення навчальної дисципліни «Фізичне виховання» на факультативну форму та ліквідація залків негативно вплинули на відвідування студентами факультативних занять і фізкультурно-оздоровчих заходів. **Висновки.** Моніторинг фізичного здоров'я студентів закладів вищої освіти Поліського регіону України засвідчив, що кількість студентів спеціальної медичної групи становить від 12,98 до 38,19 %, звільнених від практичних занять із фізичного виховання – 0,39–12,00 %. Найбільшу частку серед віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи займають першокурсники.

Ключові слова: студенти, заклади вищої освіти, рухова активність, спеціальна медична група, стан здоров'я, відвідування занять, українське Полісся.

Елена Кузнєцова, Григорій Грибан, Сергей Проказюк, Игорь Лисанец. Физкультурно-оздоровительная деятельность и состояние здоровья студентов украинского Полесья. Введение. Система физического воспитания студентов, имеющих хронические заболевания, отклонения в состоянии здоровья, врожденные аномалии и низкий уровень физического развития и физической подготовленности, недостаточно решает задачи восстановления работоспособности и обеспечения нормальной жизнедеятельности. Анализ статистических данных актуализирует проблему. Обоснована необходимость комплексного, системного исследования состояния здоровья студенческой молодежи Полесского региона Украины. **Цель исследования** – раскрыть результаты физкультурно-оздоровительной деятельности молодежи и осуществить мониторинг количественного состава студентов с отклонениями в состоянии здоровья в учреждениях высшего образования Полесского региона Украины. **Методы исследования** – литературный и концептуально-сравнительный анализ; анализ результатов диспансеризации; педагогическое наблюдение; статистические методы. Объектом наблюдения были студенты учреждений высшего образования в количестве 7349 человек, 1510 из них – студенты специальной медицинской группы. **Результаты исследования.** Статистический анализ отчетов по физической культуре и спорту г. Ровно в 2018–2019 гг., мониторинг результатов физкультурно-оздоровительной работы в некоторых учреждениях высшего образования города позволили констатировать, что за последние два года количество студентов, посещающих занятия по физическому воспитанию, сократилось почти в три раза. Ежегодно уменьшается общее количество лиц, участвующих в физкультурно-оздоровительных мероприятиях. Перевод учебной дисциплины «Физическое воспитание» на факультативную форму и ликвидация зачетов негативно повлияли на посещение студентами факультативных занятий и физкультурно-оздоровительных мероприятий. **Выводы.** Мониторинг физического здоровья студентов учреждений высшего образования Полесского региона Украины показал, что количество студентов специальной медицинской группы составляет 12,98–38,19 %, освобожденных от практических занятий по физическому воспитанию – 0,39–12,00 %. Наибольшую часть среди отнесенных по состоянию здоровья к специальной медицинской группе занимают первокурсники.

Ключевые слова: студенти, учреждения высшего образования, двигательная активность, специальная медицинская группа, состояние здоровья, посещение занятий, украинское Полесье.

Olena Kuznietsova, Hryhoriy Hryban, Serhiy Prokaziuk, Ihor Lysanets. Physical Culture and Health-Improving Activities and Health Status of Students of Ukrainian Polissia. Introduction. The system of physical education of students who have chronic diseases, health deviations, congenital anomalies, low level of physical development and physical fitness, insufficiently solves the task of restoration of working capacity and ensuring regular vital activity. The analysis of statistical data on physical culture and health-improving work actualizes the issue. The necessity of complex and systemic research of the health state of student youth in Polissia region of Ukraine has been reasoned. **The Research Aimed** at disclosure of the results of physical culture and health-improving activities of youth and monitored the quantitative composition of students with health state deviations in higher education institutions of Polissia region of Ukraine. **Research Methods** included literary, conceptual and comparative analysis; clinical examination results analysis; pedagogical observation; statistical methods. The observation subjects were students of higher education institutions in the amount of 7349 people, including 1510 individuals of a special medical group. **Research Results.** Statistical analysis of 2018–2019 annual reports on physical culture and sports in Rivne and monitoring of the results of physical culture and health-improving work in the particular higher educational institutions of the city allowed to state, that the number of students attending physical education classes has almost decreased tripled during the last two years. Every year the total number of people participating in physical culture and health-improving activities reduces. The transfer of the discipline «Physical education» to the optional form and the elimination of credits negatively influenced the students' attendance of extracurricular classes, physical culture and health-improving activities. **Conclusions.** Monitoring of physical health of students of higher educational institutions of Polissia region of Ukraine showed that the number of students of special medical groups ranged from 12,98 % to 38,19 %, and the number of individuals free from practical physical education classes varied from 0,39 % to 12,00 % . First-year students account for the largest share of those assigned to a special medical group due to their state of health. First-year students account for the largest share of those assigned to a special medical group due to their health status.

Key words: students, higher educational institutions, motor activity, special medical group, health status, classes attendance, Ukrainian Polissia.

Вступ. Сьогодні в Україні набуває особливого значення діяльність, спрямована на формування здоров'я учнівської та студентської молоді, формування стійкої мотивації до збереження здоров'я, фізичного розвитку й фізичної підготовленості, гармонійного розвитку природних здібностей та психічних якостей, використання засобів фізичного виховання в організації здорового способу життя майбутнього покоління [15, с. 1]. Сучасний стан здоров'я дітей і молоді в Україні є суттєвим викликом для суспільства й держави й становить реальну загрозу для її гуманітарної безпеки [15, с. 1]. Для розробки проекту Стратегії розвитку фізичного виховання та спорту серед студентської молоді на період до 2025 р. фахівцями здійснено аналіз сучасного стану розвитку рухової активності, фізичного виховання й спорту закладів вищої освіти (ЗВО) в Україні [16, с. 2]. У документі констатовано, що в Україні, незважаючи на революційні зміни в суспільстві, інтеграція до світової спільноти перебуває в кризі [16, с. 2]. Система фізичного виховання студентів, які мають хронічні захворювання, відхилення в стані здоров'я, вроджені аномалії й низький рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості, недостатньо виконує завдання відновлення працездатності й забезпечення нормальної життєдіяльності [3].

Моніторинг показників фізкультурно-оздоровчої діяльності засвідчив, що за останні п'ятнадцять років у Рівненській області майже вдвічі збільшилася кількість учнівської та студентської молоді, котра належить за станом здоров'я до спеціальної медичної групи (СМГ) [8, с. 90–91]. За даними звітів із фізичної культури й спорту, у 2014 р. цей показник найвищий серед студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації в Україні (26,41%), порівняно з північними та іншими західними областями [8, с. 94]. Установлено збільшення з року в рік кількості студентів вищих навчальних закладів Рівненської області, які належать до СМГ і звільнені від практичних занять із фізичного виховання. Так, у 2006–2014 рр. їх кількість збільшилася на 2,2 % і становила 17,56 та 19,76 % [8, с. 162]. Дані узгоджуються з результатами досліджень в інших північних областях України – Волинської [11; 12], Житомирської [2], Київської [14].

Отже, аналіз статистичних даних актуалізує проблему. Доведено необхідність комплексного, системного дослідження стану здоров'я студентської молоді Поліського регіону України, його збереження й зміцнення за допомогою оздоровчих технологій.

Мета дослідження – розкрити результати фізкультурно-оздоровчої діяльності молоді Рівного та здійснити моніторинг кількісного складу студентів із відхиленням у стані здоров'я у ЗВО Поліського регіону України.

Матеріал і методи дослідження. У дослідженні брали участь 7349 студентів трьох ЗВО Поліського регіону України: Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне (НУВГП) – 2011 осіб (чол. – 1598; жін. – 413), КЗВО «Рівненська медична академія» РОР – 2699 (чол. – 477; жін. – 2222) і Поліського національного університету, м. Житомир – 2639 осіб (чол. – 1481; жін. – 1158). Із них 1510 студентів спеціальної медичної групи: НУВГП – 329 осіб; КЗВО «Рівненська медична академія» РОР – 365; Поліського національного університету – 816. Усі досліджувані були як жіночої, так і чоловічої статей. Середній вік респондентів – 17–22 роки. Від усіх учасників отримано інформовану згоду на участь у цьому експерименті. Організація дослідження включала аналіз звітів із фізичної культури й спорту м. Рівне за 2018–2019 рр. Моніторинг індивідуальних медичних карток осіб, віднесених до СМГ у ці роки, дав підставу встановити відсоток цієї категорії до загальної кількості студентів, котрі відвідують заняття з фізичного виховання. Здійснено аналіз навчальних планів, програм, методичного забезпечення та якості проведення факультативних й обов'язкових занять зі студентами СМГ. Статистичний аналіз здійснено на персональному комп'ютері за допомогою програми STATISTICA 6.0 (StatSoft, 2001) та Office Excel 2007 (Microsoft). Для оцінки мультиколінеарності факторів використовували матрицю парних коефіцієнтів кореляції залежної (результативної) ознаки з факторними ознаками, яка дає змогу оцінити ступінь впливу кожного показника-фактора на залежну змінну, а також тісноту взаємозв'язків факторів між собою. Відбір факторів, що включаються в регресію, проводився за допомогою методу виключення. Оскільки вихідні дані, за якими встановлюється взаємозв'язок, є вибіркою з генеральної сукупності, обчислені за цими даними коефіцієнти кореляції вибіркові. Для встановлення тісноти зв'язку застосовано ранговий коефіцієнт Спірмена. *Методи дослідження* – літературний та концептуально-порівняльний аналіз; аналіз результатів диспансеризації студентів; педагогічне спостереження; статистичні методи (метод матриці парної кореляції, кореляційний аналіз).

Результати дослідження. Статистичний аналіз звітів із фізичної культури й спорту м. Рівне за 2018–2019 рр. [6], моніторинг результатів фізкультурно-оздоровчої роботи в деяких закладах вищої освіти міста дали підставу охарактеризувати її стан. Зведені дані про проведення фізкультурно-оздоровчої діяльності у ЗВО подано на підставі журналів обліку її здійснення та роботи всіх спортивних секцій і груп, що проводять фізкультурно-оздоровчу діяльність. У 2018 р. 60,86 % студентів відвідували заняття з фізичного виховання в ЗВО. Із тих, хто відвідував, 26,51 % займалися 2–3 рази на тиждень і більше. Лише 7,44 % студентів охоплені фізкультурно-оздоровчою діяльністю. У 2019 р. простежено зменшення кількості студентів, котрі відвідували заняття з фізичного виховання – 57,56 %. Із тих, хто їх відвідував, 43,26 % займалися 2–3 рази на тиждень і більше. 7,28 % студентів охоплено фізкультурно-оздоровчою діяльністю.

За останні два роки кількість осіб, котрі відвідують заняття з фізичного виховання, скоротилася майже втричі [6] (табл. 1). Це пов'язано з переходом на нові форми (факультативні заняття, спортивні секції тощо) організації процесу фізичного виховання на кафедрах. У Рівненському державному гуманітарному університеті у 2019 р. лише 3,39 % від загальної кількості студентів відвідували заняття з фізичного виховання.

Таблиця 1

Фізкультурно-оздоровча діяльність студентів у закладах вищої освіти м. Рівне, к-ть осіб

Заклад вищої освіти	Рік	Загальна кількість студентів	Кількість студентів, які відвідують заняття з фізичного виховання	Студенти, які відвідують заняття, із них:		
				3 рази на тиждень	4 години на тиждень та більше	жінки
1	2	3	4	5	6	7
Рівненський державний гуманітарний університет	2018	4052	1148	136	–	93
	2019	3537	120	120	1	30

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5	6	7
Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка А. С. Дем'янчука	2018	1781	341	–	–	243
	2019	1548	579	–	–	498
Національний університет водного господарства та природокористування	2018	4055	2058	–	717	203
	2019	4369	2559	–	1294	210
КЗВО «Рівненська медична академія» РОР	2018	1568	1466	–	718	584
	2019	1315	1233	–	672	563

У НУВГП фізкультурно-оздоровча діяльність виконувалася під час систематичних заходів у позанавчальний час, у Рівненській медичній академії дисципліна «Фізичне виховання» включена в навчальні плани як обов'язкова. Тому реалізуються й контрольні заходи, і керована самостійна робота студентів.

Недостатній рівень рухової активності молоді детерміновано такими чинниками, як анахронічна методологія вітчизняної системи фізичного виховання, недоліки нормативно-правового та організаційно-управлінського характеру, обмеженість ресурсного забезпечення – фінансового, матеріально-технічного, кадрового, науково-методичного й інформаційно-пропагандистського; відсутність персональної відповідальності керівників усіх рівнів за створення умов для формування здоров'я шляхом залучення осіб до здорового способу життя [1].

Загальна кількість осіб, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчих заходах у ЗВО м. Рівного, щороку зменшується. Лише 12,23 % у 2018 р. і 12,64 % у 2019 р. студентської молоді, яка систематично відвідувала заняття з фізичного виховання, охоплено фізкультурно-оздоровчою руховою активністю у вільний від навчання час. Створенню в освітніх установах середовища, що заохочуватиме молодь до оздоровчої рухової активності та здорового способу життя заради формування здоров'я як найвищої соціальної цінності, сприятиме модернізація системи фізичного виховання, яка має розглядатися в органічному поєднанні з іншими компонентами здорового способу життя [4; 5].

У розділі V «Фізкультурно-оздоровча діяльність» звітності, починаючи з 2016 р., не виокремлюються дані наповнюваності спеціальних медичних груп ЗВО. Тому завданням нашого дослідження було встановити відношення кількості студентів, які мають відхилення в стані здоров'я, до загальної кількості студентів, котрі займаються фізичним вихованням (табл. 2).

Таблиця 2

Показники медичного обстеження студентів, %

Рік дослідження	Кількість студентів	Медична група		
		основна	спеціальна	звільнені від практичних занять
<i>Поліський національний університет</i>				
2018	762*	61,81	38,19	0,39
2019	724*	66,16	33,84	1,10
<i>КЗВО «Рівненська медична академія» РОР</i>				
2018	1466	78,79	13,78	7,44
2019	1233	79,56	13,22	7,22
<i>Національний університет водного господарства та природокористування</i>				
2018	717**	77,55	22,45	–
2019	1294**	87,02	12,98	–

Примітка.

*Представлені дані студентів-першокурсників, які вступили до університету.

**Кількість осіб, які відвідують факультативні заняття з фізичного виховання 4 год на тиждень і більше.

У НУВГП дисципліна «Фізичне виховання» не включена в навчальний план підготовки спеціалістів. Залучення студентів до фізкультурно-оздоровчих занять відбувається під час керованої самостійної роботи у вільний від навчання час (секція з оздоровчого тренування (чоловіки) та фітнес (жінки)) і під час масових освітньо-оздоровчих заходів. Склад студентів НУВГП за результатами медогляду по відношенню до загальної кількості осіб, котрі відвідують факультативні заняття з фізичного виховання 4 год на тиждень і більше, подано в табл. 3.

Таблиця 3

Склад студентів за статтю в загальній кількості осіб, які відвідують факультативні заняття в Національному університеті водного господарства та природокористування, %

Рік дослідження	Стать	Кількість осіб	Медична група	
			основна	СМГ
2018	чол.	514	84,24	15,76
	жін.	203	60,59	39,41
	усього	717	77,55	22,45
2019	чол.	1084	91,24	8,76
	жін.	210	65,24	34,76
	усього	1294	87,02	12,98

У 2018 р. із загальної кількості студентів, які відвідують факультативні заняття з фізичного виховання 4 год на тиждень і більше, у НУВГП (717, I–IV курси), 161 (22,45 %) студентів СМГ залучено до занять, із них 81 (15,76 %) – чоловіки та 80 (39,41 %) – жінки (табл. 4). У 2019 р. з 1294 осіб 168 (12,98 %) – студенти СМГ (чоловіків – 95 (8,76 %), жінок – 73 (34,76 %)). Із переходом на нову форму організації фізичного виховання виникла проблема, як залучити студентів старших курсів до фізкультурно-оздоровчої діяльності. Дані табл. 4 свідчать, що 57,76 % у 2018 р. і 58,34 % у 2019 р. студентів загального складу СМГ – це першокурсники. Із кожним наступним роком навчання відсоток студентів СМГ знижується. Так, у 2018 р. на II курсі відвідували оздоровчі секції 22,98 %, на III – 14,29 %, на IV – 4,35 %. У 2019 р. на II курсі – 20,84 %, на III – 13,10 %, IV – 7,74 %. Отримані нами результати досліджень підтверджують дані минулих років про збільшення кількості першокурсників у складі оздоровчих секцій [13; 17]. Розв'язати проблему частково вдалось у 2018–2019 рр. завдяки упровадженню різноматичних освітньо-оздоровчих тренінгів та інших оздоровчих заходів, які запропоновані викладачами й студентами.

Таблиця 4

Склад студентів I й II курсів спеціальної медичної групи Національного університету водного господарства та природокористування в загальній кількості осіб (I–IV курси), які зараховані в СМГ за результатами медичного огляду, %

Рік дослідження	Курс	Стать	Кількість студентів	СМГ
2018	I	чол.	36	22,36
		жін.	57	35,40
		усього	93	57,76
	II	чол.	21	13,04
		жін.	16	9,94
		усього	37	22,98
2019	I	чол.	49	29,17
		жін.	49	29,17
		усього	98	58,34
	II	чол.	22	13,10
		жін.	13	7,74
		усього	35	20,84

У комунальному закладі вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради кількісний склад студентів, охоплених фізичним вихованням, у 2019 р. – 1233 чол., із них 217 (17,60 %) – чоловіки, 1016 (82,40 %) – жінки (табл. 5). До СМГ зараховано 163 (13,22 %) студентів, із них 16 (7,37 %) – чоловіки, 147 (14,47 %) – жінки. Звільнено від практичних занять із фізичного виховання 89 (7,22 %) студентів, із них 10 (4,61 %) – чоловіки, 79 (7,77 %) – жінки. Дисципліну «Фізичне виховання» включено до навчальних планів підготовки фахівців, підсумковий контроль із фізичного виховання проводять у 3, 5 та 7 семестрах.

Таблиця 5

**Показники медичного обстеження студентів
КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, %**

Рік обстеження	Стать	Кількість студентів	Медична група		
			основна	СМГ	звільнені від практичних занять
2018	чол.	260	87,69	6,92	5,38
	жін.	1206	76,87	15,26	7,88
	усього	1466	78,79	13,78	7,44
2019	чол.	217	88,02	7,37	4,61
	жін.	1016	77,76	14,47	7,77
	усього	1233	79,56	13,22	7,22

Проведені дослідження в Поліському національному університеті (ЖНАЕУ) та Житомирському державному університеті імені Івана Франка показали досить низький рівень фізичного розвитку й фізичної підготовленості студентів-першокурсників [2; 5]. Понад 65,3 % із них мають незадовільну фізичну підготовленість, значні фізичні вади, захворювання; від 33,8 до 38,2 % віднесено до спеціальної медичної групи, а 0,4–1,1 % узагалі звільнено від фізичних навантажень, мають хронічні захворювання й інвалідність.

У 2018 р. у ЖНАЕУ спеціальну медичну групу на I курсі становив 291 студент (38,19 %); із них 33,87 % – чоловіки і 44,00 % – жінки (табл. 6). На II курсі – 129 студентів (22,01 %); із них 17,13 % – це чоловіки й 27,92 % – жінки. У 2019 р. СМГ на I курсі становило 245 осіб (33,84 %); із них 22,02 % – чоловіки і 51,74 % – жінки. На II курсі – 151 студент (26,63 %); 19,86 % – чоловіки та 33,57 % – жінки. Установлено чітку тенденцію, що в СМГ більше жінок, ніж чоловіків. Підкреслимо, що дані кількісного складу студентів СМГ в університеті найвищі за останні 28 років [2, с. 362].

Таблиця 6

**Показники медичного обстеження студентів Поліського
національного університету, м. Житомир, %**

Рік дослідження	Курс	Стать	Кількість студентів	Медична група		
				основна	спеціальна	звільнені від практичних занять
2018	I	чол.	437	66,13	33,87	0,46
		жін.	325	56,00	44,00	0,31
		усього	762	61,81	38,19	0,39
	II	чол.	321	82,87	17,13	0,93
		жін.	265	72,08	27,92	1,13
		усього	586	77,98	22,01	1,02
2019	I	чол.	436	77,98	22,02	0,92
		жін.	288	48,26	51,74	1,39
		усього	724	66,16	33,84	1,10
	II	чол.	287	80,14	19,86	1,39
		жін.	280	66,43	33,57	0,71
		усього	567	73,37	26,63	1,06

Дискусія. Результати проведеного дослідження дали змогу підтвердити та доповнити вже відомі наукові розробки, а також отримати абсолютно нові дані в аспекті проблеми, що вивчалася. С. С. Єрмаковим у співавторстві з фахівцями галузі здійснено аналіз досліджень із проблем фізичної культури серед студентської молоді (2013–2015 рр.) [18]. За його результатами встановлено перспективні напрями досліджень різних аспектів фізичного виховання, спорту й здоров'я. Науковці визначають численні переваги рухової активності для здоров'я студентської молоді (Piotrowska Katarzyna, Pabianek Łukasz [23]; Suszyński Krzysztof, Górka Dariusz [26] та ін.). Розуміння ролі рухової активності в сучасному суспільстві для запобігання хворобам цивілізації й сприяння тривалості життя є одним із найважливіших завдань пропагандистів здорового способу життя (Imas Y. V., Dutchak M. V. end et. [19]; Mariola Duda, Michał Rżany, Aleksandra Dudło end et. [21]), зокрема і в Поліському регіоні України (Г. П. Грибан [2, с. 439; 3; 4; 5]; О. Т. Кузнецова [8; 9; 10]; В. В. Пантік [11; 12]; С. І. Присяжнюк [14] та ін.). Існують переконливі наукові докази того, що регулярна фізкультурно-оздоровча рухова активність ефективна для запобігання серцево-судинним захворюванням, діабету, раку, гіпертонії, ожирінню, депресії тощо (Г. П. Грибан [2, с. 11]; Osipov A. Yu., Kudryavtsev M. D. end et. [22]; Weber-Rajek Magdalena, Baumgart Mariusz [28]). Науковці підкреслюють вплив фізичної активності на інтелектуальні здібності студентів [25].

За даними В. В. Пантіка [11, с. 68–69], серед обстежених студентів 1-го курсу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки у 2015/2016 навчальному році 50,0 % входили до основної медичної групи; 16,20 % – до підготовчої; 21,80 % – до спеціальної; частка звільнених від занять студентів становила 12,0 %. Науковцями університету відзначено, що найбільшу кількість осіб СМГ зосереджено на педагогічному факультеті, а найменшу – на факультеті мистецтв. Як показали дослідження, аналіз динаміки захворювань 2010–2016 рр. дає можливість констатувати, що відсоток «відносно здорових» осіб щороку зменшується [12]. Найбільш розповсюджені хвороби серцево-судинної системи, шлунка та органів травлення, опорно-рухового апарату тощо. Під час аналізу нозологічних форм захворювань за гендерними ознаками треба зауважити, що відсоток жінок із I по IV курс протягом зазначеного періоду дослідження значно більший, ніж чоловіків. Збільшується також відсоток осіб, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи. Лідером у ній за кількістю захворювань також є жінки [12]. Результати дослідження узгоджуються з даними Г. П. Грибана [2; 3; 4], О. Т. Кузнецової [8].

Нові форми й види рухової активності, що адаптовані до статі та віку, технології їх реалізації, подано в роботах Г. П. Грибана [2, с. 332; 4; 5]; О. Т. Кузнецової [7; 9; 10; 20]; Rybalko L., Zukow W. [24]; Vychodilová Renata, Pokorná Alena, Vrtělová Hana [27]; Osipov A. Yu., Kudryavtsev M. D. end et. [22].

За вибірковыми даними двох ЗВО – НУВГП і КЗВО «Рівненська медична академія» РОР, – наведеними в табл. 1, 3, 5, нами досліджено залежність результативної ознаки (заняття фізичним вихованням 4 год на тиждень) із факторними ознаками (кількісним наповненням студентами медичних груп), яка дає змогу оцінити ступінь впливу кожного показника-фактора на залежну змінну, а також тісноту взаємозв'язків факторів між собою (табл. 7).

Таблиця 7

Матриця коефіцієнтів парної кореляції показників*

	Медична група					
	основна			СМГ		
	жін.	чол.	усього	жін.	чол.	усього
Кількість студентів, які відвідують заняття 4 год на тиждень та більше	0,97	-0,26	0,40	0,68	-0,60	-0,16
Жін.	-0,78	–	–	-0,99	–	–
Чол.	–	-0,44	–	–	-0,84	–

*Кореляції значущі на рівні $p < 0,05$.

Для встановлення тісноти зв'язку між показниками використано коефіцієнт рангової кореляції Спірмена (табл. 8). У студентів двох ЗВО відзначено середній і тісний зв'язок між показниками регулярності занять протягом тижня та кількісного складу медичних груп. Доведено, що регулярність занять впливає на наповнюваність медичних груп, а отже – на стан здоров'я молоді.

Коефіцієнт рангової кореляції Спірмена

	Медична група					
	основна			СМГ		
	жін.	чол.	усього	жін.	чол.	усього
Кількість студентів, які відвідують заняття 4 год на тиждень та більше	0,8	0,8	0,6	0,632	-0,4	0,6
Жін.	-0,6	–	–	-0,738	–	–
Чол.	–	0,4	–	–	-0,8	–

Висновки. Установлено, що на сьогодні в ЗВО Рівного фізичне виховання студентів реалізується через фізкультурну освіту, спортивне тренування, самостійні заняття та участь у фізкультурно-оздоровчих і спортивно-масових заходах. Зменшення годин і ліквідація заліків із фізичного виховання як обов'язкового підсумкового контролю, низька рухова активність студентів упродовж дня призвели до зниження фізичної підготовленості студентської молоді, закриття та реорганізації кафедр фізичного виховання. Переведення навчальної дисципліни «Фізичне виховання» на факультативну форму й ліквідація заліків негативно вплинули на відвідування студентами факультативних занять та фізкультурно-оздоровчих заходів. Доведено, що загальна кількість осіб, які беруть участь у фізкультурно-оздоровчих заходах у ЗВО Рівного, щороку зменшується. Лише 12,23 % у 2018 р. і 12,64 % у 2019 р. студентської молоді, котра систематично відвідувала заняття з фізичного виховання, охоплено фізкультурно-оздоровчою руховою активністю у вільний від навчання час. Моніторинг фізичного здоров'я студентів ЗВО Поліського регіону України засвідчив, що кількість студентів СМГ становить 12,98–38,19 %, звільнених від практичних занять із фізичного виховання – 0,39–12,00 %. Найбільшу частку серед віднесених за станом здоров'я до СМГ займають студенти першого курсу, що в подальшому негативно впливає на загальну фізичну й розумову працездатність студентів.

Перспективи подальших розвідок спрямовано на пошук нових форм фізкультурно-оздоровчої діяльності зі студентами, котрі мають відхилення в стані здоров'я й віднесені до СМГ.

Джерела та література

1. Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»: Указ Президента України №42/2016 від 09.02.2016 р. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/22253>
2. Грибан Г. П. Життєдіяльність та рухова активність студентів. Житомир, 2009. 594 с.
3. Грибан Г. П. Підвищення якості навчального процесу з фізичного виховання студентів спеціального навчального відділення. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. Вип. 63. Житомир, 2012. С. 105–109.
4. Грибан Г. П., Тимошенко О. В., Гошко А. М., Скорий О. С. Педагогічне конструювання та проектування фізкультурно-оздоровчого процесу студентів в умовах модернізації системи фізичного виховання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2017. Вип. 4 (85). С. 35–39.
5. Грибан Г. П., Краснов В. П., Опанасюк Ф. Г., Ткаченко П. П., Скорий О. С., Білоскаленко Т. О. Комплексні дослідження модернізації системи фізичного виховання студентів у вищих освітніх закладах України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 5 (113). С. 31–34.
6. Звіти з фізичної культури і спорту станом на 01 січня 2019, 2020 рр. Управління у справах сім'ї, молоді та спорту Виконавчого комітету Рівненської міської Ради. Розділ V. Фізкультурно-оздоровча діяльність.
7. Кузнецова О. Т. Форми, засоби і методи системи застосування оздоровчих технологій у процесі фізичного виховання студентів [Forms, means and methods of application of health improving technologies in the process of students' physical education]. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Вип. 154. Т. II. Чернігів, 2018. С. 121–125.
8. Кузнецова О. Т. Оздоровчі технології у фізичному вихованні студентів: теорія, методика, практика. Рівне, 2018. 416 с.

9. Кузнєцова О. Т. Методична система застосування оздоровчих технологій як складова процесу фізичного виховання у закладах вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2019. Вип. 3К (110) 19. С. 303–308.
10. Кузнєцова О. Т. Тренінги в позанавчальній фізкультурно-оздоровчій діяльності студентів: методика застосування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Київ, 2020. Вип. 2 (122) 2020. С. 81–88. URL: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2\(122\).17](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).17).
11. Пантік В. В. Структура захворюваності студентів Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. *Матеріали за 12-ою міжнародною науковою практичною конференцією, «Achievement of high school-2016» (17–25 November, 2016)*. Т. 8. Софія, 2016. С. 67–70.
12. Пантік В., Іщук О., Іванюк О. Стан та динаміка соматичних захворювань студентів закладів вищої освіти. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. № 3(47). 2019. С. 54–62. URL: <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2019-03-54-62>.
13. Петрук Л. А., Підгурська О. П., Пасевич А. М., Бірук І. Д. Фізична підготовленість студенток першого курсу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 15*. Київ, 2019. Вип. 6 (114) 19. С. 56–60.
14. Присяжнюк С. І. Використання здоров'язбережувальних технологій у фізичному вихованні студентів спеціального медичного відділення. Теорія та практика. Київ, 2012. 464 с. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/1_1575_88875716.pdf
15. Стан фізичного виховання та шляхи модернізації у дошкільних навчальних закладах, закладах загальної середньої освіти, професійної освіти та вищої освіти. Рішення колегії Комітету з фізичного виховання та спорту МОН України від 06 липня 2018 р. URL: <http://sportmon.org/wp-content/uploads/2018/08/Rishennya-Stan-fiz-vihovannya.pdf>
16. Стратегія розвитку фізичного виховання та спорту серед студентської молоді на період до 2025 року (Проект). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2019/07/17/strategiya-rozvitku-fizichnogo-vihovannya-ta-sportu-sered-studentskoi-molodi-na-period-do-2025-rokuk.pdf>.
17. Grygus I. M., Petruk L. A. Assessment of indices of physical development and functional status of female students of a special medical group. *Journal of Education, Health and Sport*. 2015. № 5(10). P. 158–169. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.32585>. <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/2015%3B5%2810%29%3A158-169>
18. Iermakov S. S., Cieślicka Mirosława, Muszkieta Radosław. Physical culture in life of Eastern-European region students: modern state and prospects of development. *Physical education of students*. 2015. № 6. P. 16–30. URL: <http://dx.doi.org/10.15561/20755279.2015.0603>.
19. Imas Y. V., Dutchak M. V., Andrieieva O. V., Kashuba V. O., Kensytska I. L., Sadovskyi O. O. Modern approaches to the problem of values' formation of students' healthy lifestyle in the course of physical training. *Physical education of students*. 2018. № 22(4). P. 182–189. URL: <https://doi.org/10.15561/20755279.2018.0403>.
20. Kuznetsova Olena. Pedagogical principles of methodical system of application of health-improving technologies in the process of students' physical education. *Physical Education, Sports and Health in Modern Society: Collected Research Papers of Lesya Ukrainka Eastern European National University*. Lutsk, 2017. № 3 (39). P. 147–153. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2017-03-147-153>.
21. Mariola Duda, Michał Rżany, Aleksandra Dudło, Aleksandra Dogońska, Krzysztof Suszyński, Dariusz Górka. Ocena czynników mających wpływ na podejmowanie aktywności fizycznej w trakcie studiów. *QUALITY IN SPORT*. 2 (2) 2015. S. 53–59. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2015.011>.
22. Osipov A. Yu., Kudryavtsev M. D., Markov K. K., Kuzmin V. A., Nikolaeva O. O., Zemba E. A., Yanova M. G. Application of various forms of physical education as a factor of increase in the level of physical activity of medical students. *Physical education of students*. 2018. № 22(3). P. 139–145. URL: <https://doi.org/10.15561/20755279.2018.0305>.
23. Piotrowska Katarzyna, Pabianek Łukasz. Physical activity – classification, characteristics and health benefits. *QUALITY IN SPORT*. 2(5). 2019. P. 7–14. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2019.007>.
24. Rybalko L., Zukow W. Physical Culture and Health-Saving Technologies in Higher Education. *Humanities Bulletin*. 2019. 1. 5–6. P. 91–96.
25. Suchecki Kajetan. Studies and sport at the University – problems and benefits of sport at University Club. *QUALITY IN SPORT*. 2(2). 2016. P. 97–105. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2016.014>.
26. Suszyński Krzysztof, Górka Dariusz. Ocena czynników mających wpływ na podejmowanie aktywności fizycznej w trakcie studiów. *QUALITY IN SPORT*. 2(2). 2015. S. 53–59. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2015.011>.
27. Vychodilová Renata, Pokorná Alena, Vrtělová Hana. The Fusion of Fascia-Oriented Exercise and Pilates in Rollpilates Course at Masaryk University. *QUALITY IN SPORT*. 1(2). 2016. S. 63–69. URL: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2016.006>.

28. Weber-Rajek Magdalena, Baumgart Mariusz, Michalski Adam, Radzińska Agnieszka, Goch Aleksander, Lulińska-Kulik Ewelina, Zukow Walery. Students' health behaviors – own research = Zachowania zdrowotne studentów – badania własne. *Journal of Education, Health and Sport*. 2015. 5(9). P. 647–662. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.31757>.

References

1. Pro Natsional'nu stratehiyu z ozdorovchoyi rukhovoyi aktyvnosti v Ukrayini na period do 2025 roku «Rukhova aktyvnist' – zdorovyy sposib zhyttya – zdorova natsiya»: Ukaz Prezydenta Ukrayiny №42/2016 vid 09.02. 2016 r. URL: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/22253> <http://www.president.gov.ua/documents/422016-19772>
2. Hryban, H. P. (2009). Zhyttyediyal'nist' ta rukhova aktyvnist' studentiv [Life and physical activity of students], 594.
3. Hryban, H. P. (2012). Pidvyshchennya yakosti navchal'noho protsesu z fizychnoho vykhovannya studentiv spetsial'noho navchal'noho viddilennya [The educational process upgrading on the physical training of students in the specialized educational departments]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*. Vyp. 63, 105–109.
4. Hryban, H. P., Tymoshenko, O. V., Hoshko, A. M. & Skoryy, O. S. (2017). Pedahohichne konstruyuvannya ta proektuvannya fizkul'turno-ozdorovchoho protsesu studentiv v umovakh modernizatsiyi systemy fizychnoho vykhovannya [Pedagogical development and design of physical recovery process of students in conditions of modernization of physical education system]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport)*, 35–39.
5. Hryban, H. P., Krasnov, V. P., Opanasyuk, F. H., Tkachenko, P. P., Skoryy, O. S. & Biloskalenko, T. O. (2019). Kompleksni doslidzhennya modernizatsiyi systemy fizychnoho vykhovannya studentiv u vyshcheykh osvityakh zakladakh Ukrayiny [Multicenter study of the modernization of the system of students' physical education at Ukrainian higher educational institutions]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoyi kul'tury (fizychna kul'tura i sport)*, 31–34.
6. Zvity z fizychnoyi kul'tury i sportu stanom na 01 sichnya 2019, 2020 rr. Upravlinnya u spravakh sim'yi, molodi ta sportu Vykonavchoho komitetu Rivnens'koyi mis'koyi Rady. Rozdil V. Fizkul'turno-ozdorovcha diyal'nist' [Reports on physical culture and sports as of January 1, 2019, 2020. Department of Family, Youth and Sports of the Executive Committee of the Rivne City Council. Section V. Sports and health activities].
7. Kuznyetsova, O. T. (2018). Formy, zasoby i metody systemy zastosuvannya ozdorovchykh tekhnolohiy u protsesi fizychnoho vykhovannya studentiv [Forms, means and methods of application of health technologies in the process of students' physical education]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka*, 121–125.
8. Kuznyetsova, O. T. (2018). Ozdorovchi tekhnolohiyi u fizychnomu vykhovanni studentiv: teoriya, metodyka, praktyka [Health technologies in students' physical education: theory, methods, practice], 416.
9. Kuznyetsova, O. T. (2019). Metodychna systema zastosuvannya ozdorovchykh tekhnolohiy yak skladova protsesu fizychnoho vykhovannya u zakladakh vyshchoyi osvity [Methodical system of application of health-improving technologies as an integral part of process of physical education in higher education institutions]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho un-tu im. M. P. Drahomanova. Seriya 15: Nauk.-ped. problemy fiz. kul'tury (fiz. kul'tura i sport)*, 3K (110) 19, 303–308.
10. Kuznyetsova, O. T. (2020). Treninhy v pozanavchal'niy fizkul'turno-ozdorovchyy diyal'nosti studentiv: metodyka zastosuvannya [Trainings in students' extracurricular physical activity: an application method]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho un-tu im. M. P. Drahomanova. Seriya 15: Nauk.-ped. problemy fiz. kul'tury (fiz. kul'tura i sport)*, 2 (122), 81–88. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2\(122\).17](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2020.2(122).17).
11. Pantik, V. V. (2016). Struktura zakhvoryuvanosti studentiv Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrayinky [The morbidity structure of students of the Eastern European National Lesya Ukrainka University]. *Materyaly za 12-a mezhdunarodna nauchna praktychnakonferentsyya, «Achievement of high school-2016»*. (17–25 November, 2016), 8, 67–70.
12. Pantik, V., Ishchuk, O. & Ivanyuk, O. (2019). Stan ta dynamika somatychnykh zakhvoryuvan' studentiv zakladiv vyshchoyi osvity [Condition and dynamics of somatic diseases of higher education students]. *Fizychno vykhovannya, sport i kul'tura zdorov'ya u suchasnomu suspil'stvi*, № 3(47), 54–62. <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2019-03-54-62>.
13. Petruk, L. A., Pidhurs'ka, O. P., Pasevych, A. M. & Biruk, I. D. (2019). Fizychna pidhotovlenist' studentok pershoho kursu [Physical preparedness of the first-year female students]. *Naukovyy chasopys Natsional'noho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova. Seriya 15*, 6 (114), 19, 56–60.
14. Prisyazhnyuk, S. I. (2012). Vykorystannya zdorov'yazberezhuval'nykh tekhnolohiy u fizychnomu vykhovanni studentiv spetsial'noho medychnoho viddilennya. Teoriya ta praktyka [The use of health technologies in the

- physical education of students of the special medical department. Theory and practice], 464. http://www.dut.edu.ua/uploads/l_1575_88875716.pdf
15. Stan fizychnoho vykhovannya ta shlyakhy modernizatsiyi u doshkil'nykh navchal'nykh zakladakh, zakladakh zahal'noyi seredn'oyi osvity, profesiynoi osvity ta vyshchoyi osvity [The state of physical education and ways of modernization in preschool educational institutions, general secondary education, vocational education and higher education]. Rishennya kolehiyi Komitetu z fizychnoho vykhovannya ta sportu MON Ukrainy vid 06 lypnya 2018 r. <http://sportmon.org/wp-content/uploads/2018/08/Rishennya-Stan-fiz-vihovannya.pdf>
  16. Stratehiya rozvytku fizychnoho vykhovannya ta sportu sered student-s'koyi molodi na period do 2025 roku (Proekt) [Strategy for the development of physical education and sports among student youth until 2025 (Project)]. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2019/07/17/strategiya-rozvitku-fizychnogo-vikhovannya-ta-sportu-sered-studentskoi-molodi-na-period-do-2025-rokuk.pdf>.
  17. Grygus, I. M. & Petruk, L. A. (2015). Assessment of indices of physical development and functional status of female students of a special medical group. *Journal of Education, Health and Sport*. 5(10), 158–169. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.32585>. <http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/2015%3B5%2810%29%3A158-169>
  18. Iermakov, S. S., Cieślicka Mirosława, & Muszkieta Radosław (2015). Physical culture in life of Eastern-European region students: modern state and prospects of development. *Physical education of students*, 6, 16–30. <http://dx.doi.org/10.15561/20755279.2015.0603>.
  19. Imas, Y. V., Dutchak, M. V., Andrieieva, O. V., Kashuba, V. O., Kensytska, I. L., & Sadovskiy, O. O. (2018). Modern approaches to the problem of values' formation of students' healthy lifestyle in the course of physical training. *Physical education of students*, 22(4), 182–189. <https://doi.org/10.15561/20755279.2018.0403>.
  20. Kuznetsova, Olena. (2017). Pedagogical principles of methodical system of application of health-improving technologies in the process of students' physical education. *Physical Education, Sports and Health in Modern Society*, № 3 (39), 147–153. DOI <https://doi.org/10.29038/2220-7481-2017-03-147-153>.
  21. Mariola Duda, Michał Rżany, Aleksandra Dudło, Aleksandra Dogońska, Krzysztof Suszyński, & Dariusz Górka. (2015). Ocena czynników mających wpływ na podejmowanie aktywności fizycznej w trakcie studiów. *QUALITY IN SPORT*, 2 (2), 53–59. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2015.011>.
  22. Osipov, A. Yu., Kudryavtsev, M. D., Markov, K. K., Kuzmin, V. A., Nikolaeva, O. O., Zemba, E. A., & Yanova, M. G. (2018). Application of various forms of physical education as a factor of increase in the level of physical activity of medical students. *Physical education of students*, 22(3), 139–145. <https://doi.org/10.15561/20755279.2018.0305>.
  23. Piotrowska Katarzyna, & Pabianek Łukasz. (2019). Physical activity – classification, characteristics and health benefits. *QUALITY IN SPORT*, 2 (5), 7–14. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2019.007>.
  24. Rybalko, L., & Zukow, W. (2019). Physical Culture and Health-Saving Technologies in Higher Education. *Humanities Bulletin*, 1, 5–6, 91–96.
  25. Suchecki, Kajetan. (2016). Studies and sport at the University – problems and benefits of sport at University Club. *QUALITY IN SPORT*, 2 (2), 97–105, DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2016.014>.
  26. Suszyński Krzysztof, & Górka Dariusz. (2015). Ocena czynników mających wpływ na podejmowanie aktywności fizycznej w trakcie studiów. *QUALITY IN SPORT*, 2 (2), 53–59. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2015.011>.
  27. Vychodilová Renata, Pokorná Alena, & Vrtělová Hana. (2016). The Fusion of Fascia-Oriented Exercise and Pilates in Rollpilates Course at Masaryk University. *QUALITY IN SPORT*, 1 (2), 63–69. DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/QS.2016.006>.
  28. Weber-Rajek, Magdalena, Baumgart, Mariusz, Michalski, Adam, Radzimińska, Agnieszka, Goch, Aleksander, Lulińska-Kulik, Ewelina, & Zukow, Walery. (2015). Students' health behaviors – own research = Zachowania zdrowotne studentów – badania własne. *Journal of Education, Health and Sport*, 5(9), 647–62. DOI 10.5281/zenodo.31757.

Стаття надійшла до редакції 13.07.2020 р.